

• *Col·lecció El Tinter - 98*

La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)

Ramon Arnabat
Jesús Castillo
Daniel Sancho

Cossetània
EDICIONS

Aquesta és la publicació número 170
de l'Institut d'Estudis Penedesencs

Projecte Tots els Noms
(El Penedès 1931-1978)

Editat amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència
**Centre d'Història Contemporània
de Catalunya**

Primera edició: octubre del 2009

© Els autors
© Cossetània Edicions

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-424-6

Dipòsit legal: B-37.235-2009

Índex

PRESENTACIÓ, <i>per Ramon Arnabat</i>	5
INTRODUCCIÓ: La repressió, un element consubstancial amb el franquisme	7
S'ACABA LA GUERRA PERÒ NO ARRIBA LA PAU (<i>Ramon Arnabat</i>)	11
L'ocupació franquista de l'Alt Penedès	11
Sense guerra, però també sense pau	18
Exili, execucions, presons, confiscacions, depuracions.....	20
La formació d'una nova/vella classe dirigent.....	24
Els ajuntaments i alcaldes franquistes	29
LA REPRESSIÓ FRANQUISTA: LLEIS I PRÀCTIQUES	31
L'entramat de la legislació repressiva (<i>Jesús Castillo</i>)	31
La legislació repressiva de la guerra i la postguerra	31
Una legislació específica per a una repressió àmplia	36
Els judicis sumaríssims (<i>Jesús Castillo</i>).....	43
Sumaríssims i sumaríssims d'urgència	43
Què fer amb els presoners?.....	46
Els judicis de responsabilitats polítiques (<i>Daniel Sancho</i>).....	50
La Causa General (<i>Ramon Arnabat</i>).....	53
Les depuracions (<i>Daniel Sancho</i>)	58
Les depuracions dels funcionaris municipals	58
La depuració del magisteri	60
ELS JUDICIS DE RESPONSABILITATS POLÍTIQUES (<i>Daniel Sancho</i>)	63
Els processos i els expedients	63
Les condemnes.....	66
Sociologia dels processats	70
ELS JUDICIS MILITARS SUMARÍSSIMS (<i>Ramon Arnabat</i>).....	75
Denúncies, atestats i detencions	75
La instrucció dels sumaris	83

Els consells de guerra	88
Les condemnes	99
Sociologia dels represaliats.....	103
ELS ESPAIS DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA (<i>Ramon Arnabat</i>)	113
Els camps de concentració	113
Els batallons de treballadors i els batallons disciplinaris de soldats treballadors	118
Les presons	126
Cartes des de la presó.....	131
Les llibertats vigilades	135
El Camp de la Bota	140
LA REPRESSIÓ FRANQUISTA MUNICIPI A MUNICIPI	153
Avinyonet del Penedès.....	154
Les Cabanyes	161
Castellet i la Gornal	164
Castellví de la Marca	174
Font-rubí	182
Gelida	193
La Granada.....	205
Mediona	211
Olèrdola	216
Olesa de Bonesvalls.....	236
Pacs del Penedès.....	241
El Pla del Penedès	244
Pontons.....	249
Puigdàlber.....	251
Sant Cugat Sesgarrigues	253
Sant Llorenç d'Hortons.....	255
Sant Martí Sarroca.....	260
Sant Pere de Riudebitlles.....	269
Sant Quintí de Mediona.....	274
Sant Sadurní d'Anoia	281
Santa Fe del Penedès	307
Santa Margarida i els Monjos	310
Subirats.....	318
Torrelavit.....	333
Torrelles de Foix	340
Vilafranca del Penedès	349
Vilobí del Penedès.....	387
CONCLUSIONS	389
FONTS I BIBLIOGRAFIA (<i>Ramon Arnabat</i>)	395
ANNEXOS.....	407

Presentació

El text d'aquest llibre i la recerca que el fonamenten pretenen aportar els elements clau per tal d'interpretar la repressió durant el primer franquisme, entre el 1939 i el 1948, a la comarca de l'Alt Penedès (47.500 habitants l'any 1940), en el marc més ampli de l'estudi de la repressió franquista a Catalunya.

La recerca sobre la repressió franquista a l'Alt Penedès es va iniciar l'any 2005 a iniciativa de l'Institut d'Estudis Penedesencs i, a partir de l'any 2006, s'hi va afegir el Vinseum. Entre el 2005 i el 2007 els historiadors Laia Arañó, Jesús Castillo, Daniel Sancho i Ramon Arnabat van realitzar una recerca exhaustiva en els arxius que es relacionen al final, i dels quals es va extreure la informació necessària per a l'elaboració d'aquest llibre. Els anys 2008 i 2009 s'han destinat a treballar la informació recollida i a redactar el text que ara teniu a les vostres mans. Tant la recerca documental com l'edició del llibre han tingut el suport econòmic de la Generalitat de Catalunya, tant del Departament de la Vicepresidència - Centre d'Història Contemporània de Catalunya, com del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació - Memorial Democràtic.

La recerca i la publicació d'aquest estudi sobre *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)* s'insereix dins el projecte de recerca i divulgació històrica Tots els Noms (el Penedès, 1931-1978) que impulsa l'Institut d'Estudis Penedesencs, amb la col·laboració dels consells comarcals de l'Alt Penedès, del Baix Penedès i del Garraf. El llibre forma part d'una trilogia que s'inicià amb *La repressió franquista al Baix Penedès*, de Josep Recasens; que segueix amb aquest llibre, i que clourà amb la publicació d'un estudi sobre la repressió franquista al Garraf. Amb els tres llibres, hom podrà disposar d'un estudi sistemàtic i rigorós sobre la repressió franquista al Penedès i que, en bona manera, serà una mostra del que va passar en el conjunt de Catalunya.

RAMON ARNABAT

Director del projecte Tots els Noms
President de l'Institut d'Estudis Penedesencs

Introducció

La repressió, un element consubstancial amb el franquisme

Cal començar recordant que el règim franquista, “el Nuevo Estado, la España de Franco”, neix d’un cop d’estat militar contra el règim republicà legalment establert, i es configura i articula al llarg d’una cruenta guerra civil que finalitza amb la seva victòria militar. Aquest és un aspecte clau per entendre la repressió franquista, una repressió basada en la “trampa legal” de convertir els defensors del legítim règim republicà en rebels i acusats d’adhesió a la rebel·lió, d’auxili a la rebel·lió, o de rebel·lió militar: “Resultando: que contra los legítimos poderes del Estado, asumidos por el Ejército a partir de 17 de Julio de 1936 en cumplimiento de su función constitutiva, se desarrolló un alzamiento en armas y una tenaz resistencia, cometiéndose a su amparo toda suerte de violencias”. Era, tal com va dir el capítol feixista Ramón Serrano Suñer (1977), “una justicia al revés”, que cercava no pas la veritat, sinó la culpabilitat dels acusats. Tots els que havien defensat la República, de manera activa o passiva, i tots els que no s’havien mostrat favorables al Glorioso Movimiento Nacional, eren susceptibles de patir aquesta mena de [in]justícia franquista. El franquisme, tant durant la guerra civil com a la postguerra, es planteja d’eliminar “l’enemic”, d’“extirpar” o d’“aniquilar” els elements republicans que podien posar en perill la dictadura, i estendre la por entre aquells als quals la repressió no arribava. Tan important era eliminar físicament l’enemic com atemorir i humiliar la població vençuda sobrevivent per tal que assumís el seu lloc en el Nuevo Estado. Tal com ha assenyalat Josep Fontana (2003), “los propósitos de Franco y de sus partidarios iban mucho más lejos. El suyo, como había dicho Queipo de Llano en Sevilla el 23 de julio de 1939, era un movimiento depurador del pueblo español, y su objetivo era limpiarlo de todos aquellos que habían hecho posible los avances democratizadores de la Segunda República”.

La repressió ha estat un element consubstancial amb el règim franquista, des dels inicis fins al final i és, per tant, un aspecte clau a l’hora d’analitzar-ne la llar-

ga durada, en l'intent de perpetuar-se indefinidament. La repressió servia alhora per castigar els vençuts i cohesionar els vencedors. Malgrat que al llarg de la seva existència la dictadura franquista va variar el grau d'intensitat repressiva, sempre mantingué un nombrós aparell repressiu i una legislació que la feia possible, tal com han estudiat J. Fontana (1986 i 2003), A. Reig Tapia (1986), A. Cenarro (1998), M. Ricards (1999), E. González Calleja (1999), C. Mir (2000 i 2001), P. Preston (2004 i 2006), J. Casanovas (2002), P. Pagès (2004), J. M. Solé Sabaté i J. Villarroya (2006) i J. Rodrigo (2008).

La repressió franquista abastà tots els camps possibles: l'econòmic, el social, el cultural, l'ideològic, el polític, i fou un instrument de dominació, d'humiliació i de consens forçat. Es guià pel decret de 28 de juliol de 1936, que va mantenir-se fins al juliol de 1948, motiu pel qual adoptem aquesta cronologia. Altres dues lleis contribuïren a "legalitzar" la repressió durant la postguerra: la Ley de Responsabilidades Políticas, de 9 de febrer de 1939 (reformada el 1942, derogada el 1945, tot i que els seus expedients van ser vigents fins el 1966), aplicable a tots els que haguessin contribuït a la suposada revolta *roja*, és a dir, a la defensa de la República, des del 1934, i als seus hereus en cas de mort, i la Ley de represión de la Masonería y el Comunismo, d'1 de març de 1940 (vigent fins el 1964). Després ens trobem amb la Causa General (abril de 1940), que, tot i el seu suposat caràcter informatiu, va permetre fer una bona col·lecció de persones denunciades i susceptibles de ser represaliades, si és que encara no ho havien estat. Encara l'11 d'abril de 1941 es publicà la Ley de Seguridad del Estado; el 3 de gener de 1945, el Codi Penal franquista, i el 18 d'abril de 1947 s'hi afegí una nova Ley de Represión del Bandidaje y Terrorismo. Tot aquest desplegament jurídic, però, hauria estat força ineficaç si no hagués disposat de la col·laboració de l'Església catòlica i dels sectors reaccionaris de la societat catalana i espanyola. Aquesta col·laboració va fer possible que, com assenyala Nicolás Sánchez Albornoz (2003), "en materia de libertad, la cárcel y la calle se diferenciaban sólo en grado. España entera —debe recordarse— era entonces una inmensa prisión en la que toda persona tenía sus movimientos restringidos y de la que se salía excepcionalmente".

L'anàlisi d'aquesta primera repressió, brutal i intensa, seguint una pràctica que ja s'havia aplicat en els territoris dominats pels franquistes durant la guerra civil, és clau per entendre la naturalesa del règim i la seva llarga permanència (J. Benet, 1978; C. Mir, 2000 i 2001; C. Mir i altres, 1997; F. Morente, 1996, i F. Vilanova, 1999). Sortosament, cada cop disposem de treballs més exhaustius pel que fa a l'àmbit comarcal que ens permeten una aproximació més acurada als aspectes quantitativs i qualitativs de la repressió franquista, alhora que confirmen, fil per randa, els aspectes generals i la seva brutalitat i amplitud. Destaquen les terres de Tarragona i de l'Ebre, gràcies als treballs de Josep Recasens (2000, 2003a, 2003b, 2005a, 2005b, 2006a, 2006b i 2007), Josep Subirats (1993 i 2006), Joan Ventura (1993), Albert Manent (2006) i Antoni Gavaldà (1997 i 2005). També a les terres gironines s'ha avançat força: Esther Farrés (2008), Jordi Galofré (2005), Aïda

Lorenzo i Esther Llorenç (2005 i 2007). Tampoc no podem oblidar els estudis de Josep M. Solé Sabaté i Joan Villarroya (1983) sobre la comarca del Maresme, el de Joan Corbalán (2008) sobre la província de Barcelona o el de Mercè Barallat sobre la de Lleida (1991) i el de Manuel Gimeno sobre el Pallars (1997).

No es pot parlar, doncs, de consens en aquests anys, si tenim en compte la brutal repressió, i que Catalunya ja havia perdut uns 45.000 homes en la guerra i unes 5.000 persones en els bombardeigs franquistes, que tenia prop de 100.000 persones exiliades i prop de 100.000 recluses en presons, camps de concentració i batallons de treballadors víctimes de la repressió (ACEP, 2001; F. Barbagallo, 1990; C. Mir, C. Agustí i J. Gelonch, 2001; C. Molinero, M. Sala i J. Sobrequés, 2003; J. Oliva, 1994; P. Pagès, 2007, i J. Villarroya, 2000).

Els estudis més recents sobre la repressió franquista a escala estatal coordinats per Santos Juliá (1999) ens mostren que el nombre de víctimes de la repressió a causa de la guerra civil en el conjunt de l'Estat va ser d'un total de 190.000 persones: 140.000 foren assassinades per la repressió franquista (100.000 durant la guerra i 40.000 durant els primers anys del franquisme) i 50.000 per la repressió republicana. A Catalunya, els estudis de J. M. Solé Sabaté (1985 i 1987), i J. M. Solé Sabaté i J. Villarroya (1989-1990 i 2006) situen el nombre de víctimes de la repressió en unes 12.500 persones: 8.500 a la rereguarda republicana i 4.000 per la repressió franquista. A aquestes dades caldria afegir-hi les prop de 10.000 persones que moriren a les presons, als camps de concentració i als batallons de treballadors espanyols, a l'exili, i als camps d'extermini nazi entre el 1938 i el 1945, tal com podem comprovar en els estudis de J. Rodrigo (2001 i 2005), F. Vilanova (2006), J. Villarroya (2000, 2002), J. M. Solé Sabaté i J. Villarroya (2007), M. Roig (1977) i R. Torán (2002), entre d'altres. De fet, va ser el règim franquista qui, un cop acabada la guerra civil, convertí els soldats republicans presoners i aquells que marxaren a França en enemics polítics subjectes a la repressió, i als internats en camps d'extermini nazi en apàtrides.

Aquest és el marc en el qual cal inserir aquest llibre sobre la repressió franquista a l'Alt Penedès. Un llibre que és el resultat d'una recerca minuciosa realitzada a l'Arxiu del Govern Militar de Barcelona, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a l'Archivo Nacional de Madrid a l'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, a la Biblioteca del Pavelló de la República (UB-CEHI), a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès i a diversos arxius municipals de la comarca, i que aporta dades definitives sobre la repressió franquista que s'exercí sobre els veïns dels 27 municipis de l'Alt Penedès.

El llibre es divideix en sis capítols i uns annexos. El primer capítol està dedicat a estudiar la implantació del franquisme a l'Alt Penedès. El segon, a analitzar la dinàmica legislativa de la repressió durant la postguerra. En el tercer i quart capítols s'estudien els judicis de responsabilitats polítiques i els judicis militars que afectaren persones de l'Alt Penedès. En el cinquè s'hi ofereix una visió panoràmica dels espais de la repressió franquista. En el sisè capítol s'hi ofereix, municipi a

Ramon Arnabat, Jesús Castillo, Daniel Sancho

municipi, un resum i una relació exhaustiva de les persones que foren sotmeses a judicis militars o de responsabilitats polítiques. Per acabar, unes conclusions i la relació de les fonts documentals i la bibliografia consultada.

L'acotament local i comarcal ens ha de permetre analitzar la repressió franquista en tota l'amplitud social, des dels repressors i els seus col·laboradors i els mecanismes de la repressió fins als represaliats i els grups de suport, per tal de donar nom a les víctimes i, a través d'elles, fer una anàlisi sociològica i política de la repressió. Alhora, es realitzarà una anàlisi comparativa amb altres estudis sobre la repressió franquista a diverses comarques i municipis catalans, per establir-ne les semblances i les diferències. Tot plegat vol contribuir a millorar el coneixement de la repressió franquista a Catalunya.

Amb aquest llibre s'estableix definitivament l'abast de la repressió franquista a l'Alt Penedès, i es contribueix a donar nom a les víctimes de la repressió, tot rescatant-les de l'oblit i de l'anonimat. Al mateix temps, es vol retre homenatge als represaliats i a les seves famílies, tot reclamant la nul·litat de ple dret dels judicis de guerra sumaríssims per la seva incompatibilitat amb les normes del dret internacional dels Drets Humans, incorporats a la Constitució espanyola.

S'acaba la guerra, però no arriba la pau

RAMON ARNABAT

L'ocupació franquista de l'Alt Penedès¹

L'anomenada batalla de Catalunya durà del 23 de desembre de 1938 al 10 de febrer de 1939, quan els darrers soldats republicans que hi havia a Catalunya passaren la frontera.² El general Vicente Rojo havia dissenyat un sistema de quatre línies de defensa al voltant de Barcelona, però aquestes línies no tingueren efectivitat. Una d'aquestes línies, l'L-3, que havia de protegir Barcelona i anava de Solsona cap a Calaf i Igualada i el riu Anoia, fins a les costes de Garraf i el Gaià, tan sols aguantà un parell de dies al Gaià i un altre parell de dies a l'alçada de l'Ordal (Subirats), però fou inexistent a les costes de Garraf.

Les tropes franquistes ocuparen Tarragona el 15 de gener de 1939. Des del dia abans, una corrua de refugiats, civils i soldats en retirada, desbandada o deserció, marxaven per les carreteres cap a Barcelona. S'emportaven tot tipus de trastos que després anaven abandonant progressivament a mesura que el viatge es feia llarg i pesat. El testimoni de Rosalia Puig, veïna de la Ràpita, és prou clar: “Vam sortir 13 carros entre la Ràpita i els Monjos... Fins el Portús vaig anar [...] sempre caminant [...], deu dies [l'Ordal, Molins de Rei, Sant Adrià, Mataró, Arenys de Mar, Calella, Girona, Figueres, Darnius]” i, un cop a la frontera: “Carregaven els camions, se'ls enduien, els homes per un cantó i les dones per un altre, allà hi deixaven totes les armes. [...]. Les dones i la canalla vam travessar tots els Pirineus francesos amb uns trens, uns vagons que eren de 8 persones i anàvem 14 o 15,

¹ Ramon ARNABAT. “Sis dies de gener (18-23 de gener de 1939). L'ocupació franquista del Penedès”, *La Fura* 1377 (16-22 de gener de 2009).

² Vegeu Josep M. SOLÉ SABATÉ i Joan VILLARROYA. *L'ocupació militar de Catalunya (març 1938 - febrer 1939)*. Barcelona: L'Avenç, 1987; Jorge M. REVERTE. *La caïda de Catalunya*. Barcelona: Crítica, 2006, i Queralt SOLÉ i BARJAU, *Catalunya 1939. L'última derrota*. Barcelona: Ara Llibres, 2006.

amb unes pudors, una cosa terrible”.³ El dia 15 de gener, al pas pel Penedès, la filera de refugiats va ser atacada per l’aviació franquista que metrallà sense pietat els desvalguts que intentaven fugir: homes vells, dones, nens, animals... Un d’aquests atacs es va produir entre l’Arboç i Santa Margarida i els Monjos, i tenim constància que aquest dia van ser enterrats al cementiri de Clariana nou persones (possibles víctimes d’aquest atac).⁴

Aquell mateix dia, l’aviació republicana abandonava definitivament el vesper de la Gloriosa, els aeròdroms militars del Penedès. Tan sols feia tres dies que aquests aeròdroms havien estat metrallats per l’aviació alemanya, que ocasionà una gran pèrdua d’aparells.⁵ Mentrestant, el V, XII i XXIV cossos de l’Exèrcit republicà es dirigiren cap a Vilafranca del Penedès, on instal·laren l’Estat Major i la Caserna General de l’Exèrcit de l’Ebre. Les bibliotecàries vilafranquines abandonaren la biblioteca, tot carregant un camió de llibres en català que portaren a la Biblioteca de Catalunya per lliurar al doctor Rubió.⁶ S’acabava el somni republicà que tingué en la transformació de la caserna de Vilafranca en biblioteca i escola un dels elements més simbòlics.

El dia 18 de gener la 5a Divisió de Navarra aconseguí de creuar el riu Gaià i ocupar el nord i el sud de la carretera al Vendrell, mentre les forces de la 105a i 50a Divisió avançaven per la costa. Els enfrontaments que es produïren aquests dies al voltant del Gaià i entre el Baix Penedès i l’Alt Camp deixaren un munt de morts. Les tropes franquistes recollien el seus soldats morts i els enterraven en els cementiris propers, o bé en un lloc del camp marcat amb una creu i amb una ampolla amb les dades personals a l’interior. En canvi, els soldats republicans morts restaven al camp, i eren els pagesos i veïns de la zona els que intentaven, un cop passat el front, d’enterrar-los en el mateix camp, al costat d’algun element identificatiu que permetés recordar-los. La zona muntanyosa del Baix Penedès i el municipi de Subirats són plens de fosses de soldats republicans que encara resten per identificar.

El dia 19 les tropes de la 13a Divisió, comandades per Dávila, van rebre ordres d’avançar en direcció a Bonastre - el Vendrell - l’Arboç - Vilafranca - Molins de Rei, mentre que la 105a Divisió havia d’avançar paral·lela a la costa: Creixell - Vilanova - Sant Boi. El periodista Josep Perarnau escriu:

³ Testimoni oral recollit per Joan TORRENTS. *Centre Cultural Recreatiu Rapitenc (1905-2005)*. Santa Margarida i els Monjos: Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos, 2005, p. 162-163.

⁴ El fotògraf Robert Capa va deixar testimoni de la fugida de Tarragona i d’aquest atac, recollit en més de cent negatius que l’historiador Carles Querol va recuperar: Carles QUEROL. *Robert Capa. Tragèdia republicana al final de la Guerra Civil Espanyola*. Vilafranca del Penedès: Consell Comarcal de l’Alt Penedès, 2006.

⁵ David IÑÍGUEZ. *El Vesper de la Gloriosa. L’aviació republicana*. Calafell: Llibres de Matrícula, 2002.

⁶ Ramon ARNABAT. *Els jardineros silenciosos. Joana Raspall i la Biblioteca Popular de Vilafranca*, DVD sèrie *Retalls d’Història*. TN Produccions, 2005.

La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès

En total, una trentena de poblacions ocupades en el dia d'avui, on tot serà diferent a partir d'aquest moment: unes altres autoritats, uns altres diners i una altra salutació. L'alcalde i els que integraven el comitè segurament han passat a engrossir les caravanes cada vegada més nombroses de gent que fugí sense cap altre rumb que el nord, sense saber quan i on es detindran.⁷

El dia 20 les tropes franquistes ocupaven el Vendrell. El general Juan Yagüe Blanco, cap del Cos d'Exèrcit Marroquí, ordenà a les seves forces avançar fins a establir contacte amb les forces republicanes: la 105a i la 50a Divisió es dirigiren cap a Calafell, mentre que la 13a Divisió ho feia cap a Vilafranca. Les tropes franquistes eren a punt d'entrar a l'Alt Penedès. Pel nord, els italians del Corpo di Truppe Volontarie (CTV) havien passat Igualada i pressionaven el V Cos d'Exèrcit de Lister cap al Llobregat, mentre que el XXIV Cos republicà anava per la costa. Les tropes franquistes es mouen en un front d'una amplada de 100 km, direcció a Manresa, Igualada, Vilafranca i el Vendrell.

El desànim i les ganes de tornar a casa es generalitzen entre els joves i adults de l'exèrcit republicà, tal com ens relata el subirenc Magí Parera en el seu dietari.⁸ Vegeu el testimoni del soldat republicà rapitenc Joan Jansà, del 44è batalló de metralladores de la primera companyia de la 35a Divisió, voluntari i que lluità fins mitjan mes de gener, quan, a prop de Tarragona, decidí de tornar a casa, juntament amb altres companys: "Tots deu teníem l'objectiu marcat: arribar a casa. Estàvem destrossats, la desbandada era total. Tot era qüestió de sort i la buscàvem. Marxàvem trossos per la carretera i altres per la via del tren, esquivant els controls que recollien el personal i el retornaven a primera línia". A Torredembarra, aconseguiren pujar a un camió i arribar a la Ràpita, a casa seva: "em vaig treure la roba empastifada i plena de pols i, ben rentat i amb roba neta, vaig menjar durant molta estona. Tenia una gana i un cansament que tan sols un mateix pot entendre". Des de la masia Mas Pigot, a Santa Margarida i els Monjos, contemplava "la desbandada d'un exèrcit derrotat, barrejat amb milers de famílies horroritzades, que marxaven pertot arreu amb la por al cos i que no volien caure en mans de les tropes franquistes. Molts altres, però, sí que els esperaven. És la cara i la creu d'una guerra civil".⁹

A mesura que avançava el front se succeïen els bombardeigs de l'aviació franquista per aplanar el terreny a les seves forces de terra. Mentrestant, una part de la població cercava refugi en els boscos propers a la seva població i esperava que passés el front per reincorporar-se després a les seves cases. Aquesta va ser la tònica a molts dels pobles penedesencs; tot i això, unes dues mil persones fugiren del Penedès per

⁷ Josep PERNÀU. *Diari de la caiguda de Catalunya*. Barcelona: Grup Z, 1989, p. 157.

⁸ Magí PARERA. *Del solc a la trinxera. Diari de guerra (1938-1939)*. Subirats: Ajuntament de Subirats, 2006, p. 158-168.

⁹ Joan JANSÀ. *Diari d'un soldat*. Santa Margarida i els Monjos: Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos, 2004, p. 75-77.

temor de l'entrada de les tropes franquistes. Tot i que la majoria passà la frontera francesa, una bona part retornà al cap de poc temps de finalitzar la guerra, mentre d'altres restaren definitivament exiliades. El *Parte* del dia de l'Exèrcit republicà deia, referint-se a l'actuació de l'aviació franquista: "Prosiguiendo sus agresiones contra las poblaciones civiles de la retaguardia, los aparatos de la invasión bombardearon hoy Villanueva y Geltrú, Villafranca del Panadés, Manlleu, Vich y Valencia, causando víctimas entre la población civil, en su mayor parte mujeres y niños."¹⁰ Aquests atacs seran condemnats pel Consell de la Societat de Nacions en la sessió 104 celebrada a Ginebra aquest dia. El ple expressà la condemna pels bombardeigs aeris contra la població civil, com "a mètodes contraris a la consciència humana i als drets de la gent". El *Parte* de l'Exèrcit franquista, en canvi, es feia l'orni, i donava la relació de les poblacions ocupades, la majoria del Baix Penedès, i Guardiola de Font-rubí i Pontons de l'Alt Penedès.¹¹ Mentrestant, el quarter general de l'Exèrcit de l'Ebre es traslladà de Vilafranca del Penedès a Martorell.

El dia 21 de gener, les tropes franquistes cotinuaren avançant pel centre de la comarca i ocuparen les Masuques, la Ràpita, els Monjos, Moja, la Múnia i Castellví de la Marca. A primera hora de la tarda, la 5a Divisió de Navarra ocupà Vilafranca del Penedès, i avançà fins a la Granada i Avinyonet del Penedès. El Cos d'Exèrcit de Navarra, comandat pel general Solchaga Zala, seguí fins a les proximitats de Sant Sadurní d'Anoia. Més al nord, les tropes de la 4a Divisió de Navarra ocupaven Mediona.

A Vilafranca, la població s'havia mantingut amagada a llurs cases i refugis, i només al cap d'un temps algunes persones sortiren dels seus amagatalls per rebre els soldats franquistes. Un veí sortí amb una imatge de la mare Ràfols, a la qual se li atribuïen miracles i revelacions portentoses ("les profecies de la mare Ràfols"); immediatament es col·locà la bandera bicolor al balcó de l'Ajuntament i s'endarregà el rellotge municipal dues hores, ja que a l'Espanya franquista el rellotge es regia pel solar. De dos quarts de sis de la tarda, es passà a dos quarts de quatre. Seguidament, el pregoner anuncià per a l'endemà missa a la Rambla, amb assistència del general Juan Bautista Sánchez. El nou alcalde-gestor, Joan Francesch, canvià el nom de plaça de la República (la de l'Estació) pel de Sagrat Cor de Jesús, atenent a una "aparició" que havia tingut en la qual el Sagrat Cor li demanava de tenir una plaça a la vila: "Las vanguardias del Ejército Nacional procedieron, al entrar en Villafranca, a destruir todos los vestigios de la dominación roja: carteles, rótulos, etc. Asimismo fueron destruidos unos kioscos que había en la Rambla de Nuestra Señora."¹² Les tropes franquistes saquejaren els locals republicans, destruïren part

¹⁰ SERVICIO HISTÓRICO MILITAR. *Partes oficiales de guerra, 1936-1939. Tomo II. Ejército de la República*. Madrid: SHM, 1978, p. 639.

¹¹ SERVICIO HISTÓRICO MILITAR. *Partes oficiales de guerra, 1936-1939. Tomo I. Ejército Nacional*. Madrid: SHM, 1978, p. 387.

¹² *Panadés*, 20 de gener de 1942.

La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès

de la seva documentació i s'apropriaren d'altra que al final féu cap a Salamanca per tal de servir de guia a la sistemàtica repressió i depuració franquista.¹³ En el Centro de Documentación de la Guerra Civil de Salamanca, s'hi serva bona part d'aquesta documentació referida a les activitats sindicals (UGT, CNT, Unió de Rabassaires, Federació de Boters), polítiques (ERC, PSUC, USC, JLC, BOC-POUM), militars (milícies antifeixistes), judicials, econòmiques (col·lectivititzacions i expropiacions, sindicats agrícoles i cooperatives), municipals i, fins i tot, particulars.

A partir d'aquell moment, el saló de Cal Bolet es convertí en una presó. Els dies 22, 23 i 24 de gener hi passaren un miler de soldats republicans, que després foren traslladats fins a Valls, en tres dies, i d'allà amb tren fins a Saragossa, on se'ls repartí pels diversos camps de concentració franquistes. Ho explica el soldat republicà Jansà a les seves memòries:

Ens condueixen al cinema Bolet, que ja estava mig ple de presoners, entre ells alguns d'aquí a la comarca. Al cap de tres dies el Bolet estava arrabassat de presoners. [...] Cada moment veia l'entrada de més presoners: un coix, un altre descalç, un altre mig despullat ... només podia veure això. [...] Vàrem estar a cal Bolet tres dies, sense menjar res fins el moment de marxar cap a la Múnia que sí que ens van donar menjar.¹⁴

Les divisions del Cos d'Exèrcit Marroquí i de Navarra avançaren cap al Llobregat, "donde se presumía la organización de fuerte resistencia para retrasar la ocupación de la Ciudad Condal". Primer, però, calia ocupar l'Ordal i el massís del Garraf. El primer objectiu presentava força dificultats; el segon, cap. L'estratègia seguida per les tropes republicanes per tal d'endarrerir l'avanç de les tropes franquistes era la destrucció dels ponts, tant del ferrocarril com de carretera. A l'Alt Penedès la major part dels ponts del ferrocarril i de la carretera N-340 foren volats. El cap de les forces republicanes a l'Alt Penedès, el coronel Tagüeña, organitzà una línia defensiva al llarg de la serra d'Ordal, a ambdós costats de la carretera N-340 per on havia de passar forçosament el gruix de les tropes franquistes. La defensa de les costes del Garraf anava a càrrec del XXIV Cos d'Exèrcit, però la dispersió de les seves unitats va impossibilitar qualsevol tipus de defensa.

El dia 22 de gener les tropes franquistes avançaren per la carretera general. El *Parte* de l'Exèrcit franquista, informava que s'havien ocupat: totes les poblacions del Garraf, bona part de l'Anoia, i Sant Pere de Riudebitlles, Torrelavit, Lavern, Santa Fe, la Granada, les Cabanyes del Penedès, Puigdàlber, el Pla del Penedès, Guardiola de Font-rubí, Vilobí del Penedès, Sant Martí Sarroca, Torrelles de Foix, Sant Sadurn d'Anoia, Sant Pere Molanta, Avinyonet, les Gunyoles, Cantallops, Olèrdola, i Viladellós de l'Alt Penedès.

¹³ Josep CRUANYES. *Els papers de Salamanca*. Barcelona: Edicions 62, 2003. Sabem que a Salamanca se serva documentació republicana de gairebé tots els municipis de l'Alt Penedès.

¹⁴ J. JANSÀ. *Diari...*, p. 78-79.

